અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

જનાર્દન રેડ્ડી અને અન્ય

વિ.

સ્ટેટ ઓફ હૈદરાબાદ (હૈદરાબાદ રાજ્ય) અને અન્ય.

કુલુરી ચેલાડુ અને અન્ય

વિ.

સ્ટેટ ઓફ હૈદરાબાદ (હૈદરાબાદ રાજ્ય) અને અન્ય.

મુંગલા સેમ્યુઅલ અને અન્ય

વિ.

સ્ટેટ ઓફ હૈદરાબાદ (હૈદરાબાદ રાજ્ય) અને અન્ય.

૧૬/૦૩/૧૯૫૧

[સૈયદ ફઝલ અલી, મહેર ચંદ મહાજન, મુખર્જી, દાસ અને ચંદ્રશેખર ઐયર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ભારતનું બંધારણ, અનુચ્છેદ ૩૨-સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ્સ રેગ્યુલેશન (હૈદરાબાદ), કલમો ૨, ૭-સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા દોષસિદ્ધિ અને મૃત્યુદંડ-૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલાં હાઈકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ-પ્રોહિબિશન (મનાઈ), સર્ટીઓરારી અને હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટે અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ અરજી-પોષણક્ષમતા-ફોજદારી અદાલત દ્વારા દોષસિદ્ધિ હેઠળ અટકાયત-હેબિયસ કોર્પસ માટે અરજી-દોષિત ઠેરવનાર અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર, શું તપાસી શકાય-અપીલ પર દોષસિદ્ધિની પુષ્ટિની અસર-આરોપોનું મિસજોઈન્ડર (ખોટી રીતે ભેગા કરવા)-આરોપી માટે વકીલ પૂરો પાડવામાં નિષ્ફળતા-દોષસિદ્ધિની કાયદેસરતા-અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ દખલગીરી.

અધિકારક્ષેત્રના અભાવ અને અધિકારક્ષેત્રના ગેરકાયદેસર અથવા અનિયમિત ઉપયોગ વચ્ચે મૂળભૂત તફાવત છે, અને પ્રક્રિયાના નિયમોનું માત્ર પાલન ન કરવું (ઉદાહરણ તરીકે, આરોપોનું મિસજોઈન્ડર) બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ રિટ મંજૂર કરવા માટેનો આધાર બનાવી શકાય નહીં. ખામી, જો કોઈ

હોય તો, કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર, માત્ર અપીલ અથવા રિવિઝનની અદાલત દ્વારા સુધારી શકાય છે, અને જો અપીલ અદાલત કે જે બાબત સાથે કાર્યવાહી કરવા સક્ષમ હતી તેણે બાબત પર વિચાર કર્યો હોય અને પોતાનો ચુકાદો આપ્યો હોય, તો તેને બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની કાર્યવાહીમાં ફરીથી ખોલી શકાતી નથી.

જ્યાં, હૈદરાબાદ રાજ્યના સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડની સજા સંભળાવ્યાના થોડા સમય પછી અને હૈદરાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા સજાની પુષ્ટિ બાકી હોવા છતાં, એક નિયમન (રેગ્યુલેશન) પસાર કરવામાં આવ્યું હતું કે તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી કોઈપણ મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ ફાંસી દ્વારા કરવામાં આવશે: કોર્ટે ઠેરવેલ કે, નિયમનને પૂર્વવર્તી અસર ધરાવતું માનવું જોઈએ, કારણ કે સજાના અમલની પદ્ધતિને મૂળભૂત કાયદા (substantive law) ની બાબત તરીકે ગણી શકાય નહીં, અને ફાંસીની સજાને ગેરકાયદેસર ઠેરવી શકાય નહીં, એવું માની લેવા છતાં કે સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સજા પસાર કરવામાં આવી તે સમયે હૈદરાબાદમાં અમલમાં રહેલા કાયદા હેઠળ, મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ માત્ર શિરચ્છેદ દ્વારા જ કરી શકાતો હતો. કોઈપણ સંજોગોમાં, કારણ કે હાઈકોર્ટ જેણે દોષસિદ્ધિને સમર્થન આપ્યું હતું તેની પાસે નિયમન હેઠળ ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડ લાદવાની સત્તા હતી, આરોપીને બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ કોઈ રાહત આપી શકાય નહીં.

હૈદરાબાદના મિલિટરી ગવર્નર દ્વારા પસાર કરાયેલ સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ્સ રેગ્યુલેશનની કલમ ૭(૨) એ તમામ કેસોને આવરી લે છે જ્યાં જૂના કાયદા હેઠળ મંજૂરી અને તશીહ નો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી મૃત્યુદંડની સજા એચ.ઈ.એચ. નિઝામની સંમતિ અથવા મંજૂરી વિના અમલમાં મૂકી શકાય છે.

હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૭૧ (જે ઈન્ડિયન ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૦ ને અનુરૂપ છે) ને હૈદરાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિયમો અને પરિપત્રો સાથે વાંચતા તેનું પરિણામ એ આવે છે કે: (૧) કાયદાના નિયમ તરીકે એવું નક્કી કરી શકાય નહીં કે દરેક મૃત્યુદંડના કેસમાં જ્યાં આરોપીનું પ્રતિનિધિત્વ ન હોય ત્યાં ટ્રાયલને દૂષિત માનવી જોઈએ; અને (૨) જો એવું જણાય કે કાનૂની સહાયના અભાવે આરોપી એટલો મુશ્કેલીમાં મુકાઈ ગયો હતો કે તેની સામેની કાર્યવાહી ન્યાયી ટ્રાયલનો ઈનકાર સમાન કહી શકાય, તો અપીલ અથવા રિવિઝનની અદાલત દખલ કરવામાં શક્તિહીન નથી.

અનુચ્છેદ ૩૨ માં ઉલ્લેખિત રિટ્સ સ્પષ્ટપણે બંધારણના ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા એક અથવા વધુ મૂળભૂત અધિકારો સાથે સંબંધિત હોવી જોઈએ અને તે ફક્ત આવા અધિકારોના અમલીકરણ માટે જ આપી શકાય છે.

અરજદારો કે જેઓને હૈદરાબાદના સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા હત્યા અને અન્ય ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા અને ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડની સજા ફટકારવામાં આવી હતી અને જેમની દોષસિદ્ધિ અને સજાની રકમી

જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલા હૈદરાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી, તેઓએ નીચેની રાહતો માટે નવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ સુપ્રિમ કોર્ટમાં અરજી કરી: (૧) હૈદરાબાદ સરકાર અને સ્પેશિયલ જજને કેસના રેકોર્ડ રજૂ કરવા અને દોષસિદ્ધિ અને સજા શા માટે રદ ન કરવી જોઈએ તેનું કારણ દર્શાવવા માટે સર્ટીઓરારી પ્રકારની રિટ, (૨) સરકાર અને સ્પેશિયલ જજને અરજદારોને ફાંસી ન આપવાનો નિર્દેશ આપતી પ્રોહિબિશન (મનાઈ) ની રિટ, અને (૩) હેબિયસ કોર્પસની રિટ:

કોર્ટે ઠેરવેલ કે, (i) કે સર્ટીઓરારી અને પ્રોહિબિશન (મનાઈ) ની રિટ્સ મંજૂર કરી શકાતી નથી કારણ કે જે તારીખે હાઇકોર્ટે કેસની કાર્યવાહી કરી હતી અને અરજદારોની દોષસિદ્ધિ અને સજાની પુષ્ટિ કરી હતી તે તારીખે, સુપ્રિમ કોર્ટ અસ્તિત્વમાં ન હતી અને હૈદરાબાદ કોર્ટને કોઈપણ તર્ક દ્વારા સુપ્રિમ કોર્ટના તાબા હેઠળ હોવાનું કહી શકાય નહીં;

(ii) હેબિયસ કોર્પસની રિટ મંજૂર કરી શકાતી નથી કારણ કે જો વળતા જવાબમાં એવું દર્શાવવામાં આવે કે વ્યક્તિ ફોજદારી આરોપ પર આરોપનામા પર સજાના અમલમા અટકાયતમાં છે તો તે આવી રિટ માટેની અરજીનો પૂરતો જવાબ છે;

(iii) એમ માની લઈએ કે આવા કિસ્સાઓમાં પણ અરજદારોને દોષિત ઠેરવનાર અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની તપાસ કરવાનું ખુલ્લું છે, તો માત્ર એ હકીકત કે ટ્રાયલ કોર્ટે અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કર્યું હતું તે દખલગીરીને વાજબી ઠેરવશે

નહીં, જો સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત દ્વારા અપીલ પર દોષસિદ્ધિ અને સજાને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હોય; કારણ કે, અપીલ અદાલત કે જેની સમક્ષ અપીલ પર યોગ્ય રીતે કેસ આવે છે, તે નિર્ણય લેવા માટે સંપૂર્ણપણે સક્ષમ છે કે શું ટ્રાયલ અધિકારક્ષેત્ર સાથે હતી કે અધિકારક્ષેત્ર વિના હતી અને તેને બાબતનો યોગ્ય તેમજ ખોટો નિર્ણય લેવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે; અને કારણ કે હૈદરાબાદની હાઈકોર્ટ પાસે અપીલ સાંભળવાનું અને નિર્ણય લેવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું, તેથી અરજદારોની અટકાયતને અમાન્ય ઠેરવી શકાય નહીં;

(iv) કારણ કે હાઈકોર્ટનો ચુકાદો ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલા આપવામાં આવ્યો હતો, અને તે તારીખ પહેલા તે પૂર્ણ અર્થમાં અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યો હતો, સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે નવા બંધારણની જોગવાઈઓ હેઠળ તે ચુકાદાને ફરીથી ખોલવાની કોઈ સત્તા નથી;

(v) કાયદામાં અચાનક થયેલા ફેરફાર અને હાઈકોર્ટ દ્વારા ઉક્ત સમિતિં સમક્ષ અપીલ કરવાની મ   જૂરી માટેની તેમની અરજીના નિકાલમાં વિલંબને કારણે અરજદારોએ હૈદરાબાદની જ્યુડિશિયલ કમિટી સમક્ષ અપીલ કરવાનો તેમનો અધિકાર ગુમાવી દીધો હતો તે હકીકત વહીવટી અધિકારીઓએ વિચારવાની બાબત હતી; તે કાયદેસરની મર્યાદાઓથી આગળ વર્તમાન ઉપચારાત્મક કાયદાઓનો વ્યાપ વિસ્તારી શકે નહીં.

પ્રશ્ન: શું હાઈકોર્ટ દ્વારા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ આવી જ અરજી ફગાવી દેવામાં આવ્યા પછી અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની અરજી જાળવી શકાય છે કે કેમ.

ઈન રે ઓથર્સ [(૧૮૮૯) ૨૨ ક્યુ.બી.ડી. ૩૪૫], ઈન રે બેઈલી (૩ ઈ. અને બી. ૬૦૭) અને ઈન રે બેકર્સ (૨ એચ. અને એન. ૨૧૯) ને અનુસરવામાં આવેલ નથી. ઈન રે ન્યૂટન (૧૩૯ ઈ. આર. ૬૯૨), ઈન રે બોનોમલ્લી ગુપ્તા (૪૪ કલકત્તા ૭૨૩), ગ્રીન વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ અફેર્સ ([૧૯૪૨] એ.સી. ૨૮૪), એક્સ પાર્ટે લીસ [(૧૮૬૮) ઈ.બી. એન્ડ ઈ. ૮૨૮], આર. વિ. સુટ્ટીસ [(૧૮૦૧) ૧ ઈસ્ટ ૩૦૬], કારસ વિલ્સન કેસ [(૧૮૪૫) ૭ ક્યુ.બી. ૯૮૪] સંદર્ભિત.

ઓરિજિનલ જ્યુરિસ્ડિક્શન: આ વ્યક્તિઓના ત્રણ જૂથો દ્વારા અરજીઓના બે સેટ હતા, એક બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ (૧૯૫૧ ની અરજી નં. ૧૨, ૧૩ અને ૧૪) અને બીજી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬(૧) હેઠળ (૧૯૫૧ ની ક્રિમિનલ મિસલેનિયસ અરજી નં. ૧૪, ૧૫ અને ૧૬) મિસલેનિયસ અરજી નં. ૨૨૯૭, ૨૨૯૮ અને ૨૨૯૯/૧૯૫૦ માં હૈદરાબાદ ખાતેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર (એમ. ખલીલુઝમાન સિદ્દીકી ન્યાયમૂર્તિ) ના ૧૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૫૦ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે. હકીકતો ચુકાદામાં વિગતવાર દર્શાવવામાં આવી છે.

અરજદારો માટે ડી. એન. પ્રિટ (તેમની સાથે ડેનિયલ લતીફી અને ગોપાલ સિંહ).

સામાવાળાઓ માટે એમ. સી. સેતલવાડ, એટર્ની-જનરલ ઓફ ઈન્ડિયા, અને રાજારામ ઐયર, હૈદરાબાદના એડવોકેટ-જનરલ, (તેમની સાથે જી. એન.

જોશી).

૧૬/૦૩/૧૯૫૧. કોર્ટનો ચુકાદો ફઝલ અલી ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા આપવામાં આવ્યો-

આ છ અરજીઓ છે જે નીચેના સંજોગોમાં વ્યક્તિઓના ત્રણ જૂથો વતી આ કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવી છે.

૩૦મી ઓક્ટોબર, ૧૯૪૮ ના રોજ, હૈદરાબાદના મિલિટરી ગવર્નરે એચ. ઇ. એચ. નિઝામ દ્વારા તેમને સોંપવામાં આવેલી સત્તાઓના આધારે સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ્સ રેગ્યુલેશન (૧૩૫૮ એફ નું નં. ૫) ઘડ્યું, જેમાં ૨૨મી મે, ૧૯૪૯, ૧૦મી જુલાઈ, ૧૯૪૯, ૨૩મી જુલાઈ અને ૩૦મી ઓક્ટોબર, ૧૯૪૯ ના રોજ જારી કરાયેલા કેટલાક પછીના નિયમનો દ્વારા સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. આ નિયમન અન્ય બાબતોની સાથે સાથે જોગવાઈ કરે છે કે મિલિટરી ગવર્નર તેમના દ્વારા નિયુક્ત ત્રણ સભ્યો ધરાવતા વિશેષ ટ્રિબ્યુનલ અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સની રચના કરી શકે છે, અને તેઓ સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશ દ્વારા નિર્દેશ આપી શકે છે કે આ ટ્રિબ્યુનલો કોઈપણ ગુનાનો કેસ ચલાવશે, ભલે તે નિયમનની શરૂઆત પહેલાં આચરવામાં આવ્યો હોય કે પછી, અથવા કોઈપણ વર્ગના ગુનાઓનો કેસ ચલાવશે. નિયમનની કલમ ૮ મિલિટરી ગવર્નરને આદેશ દ્વારા નિર્દેશ આપવાની સત્તા આપે છે કે આવા સંજોગોમાં અને નિર્દેશમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ શરતો હેઠળ, નિયમન દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી કોઈપણ સત્તા અથવા ફરજનો ઉપયોગ અન્ય કોઈપણ સત્તાવાળા દ્વારા કરી શકાશે. નિયમન

અનુસાર, કેટલીક ટ્રિબ્યુનલ્સની રચના કરવામાં આવી હતી, અને તેમાંથી એક ટ્રિબ્યુનલે- નલગોંડા જિલ્લા માટેની ટ્રિબ્યુનલ એ- મિલિટરી ગવર્નર દ્વારા તેમને આપેલી સત્તાઓ હેઠળ નલગોંડાના સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા તેને સોંપવામાં આવેલા કેટલાક કેસોની સુનાવણી શરૂ કરી. આ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ચલાવવામાં આવેલા કેસોમાં ત્રણ એવા કેસ પણ હતા જેમાં અરજદારો સામેલ હતા, જે ૧૯૪૯ ના ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪, ૧૭ અને ૧૮ તરીકે નોંધાયેલા હતા. આ કેસો નલગોંડા જિલ્લાના એક વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારી શ્રી હનુમંત નાયડુ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ત્રણ ચાર્જશીટ પર આધારિત હતા, જેમાંથી એક ૭મી એપ્રિલ, ૧૯૪૯ ના રોજની નં. ૧૪ હતી, અને અન્ય બે ૨૦મી જુલાઈ, ૧૯૪૯ ના રોજની નં. ૧૪ અને ૧૫ હતી. આ ચાર્જશીટમાં, આરોપીઓને સામાન્ય રીતે "હિંસા દ્વારા સરકારને ઉથલાવી પાડવાની અને તેના સ્થાને કોમ્યુનિસ્ટ રાજ સ્થાપવાની નીતિને વરેલા કોમ્યુનિસ્ટો" તરીકે ઓળખવામાં આવ્યા હતા, અને તેમની સામે જે ચોક્કસ કેસ બનાવવામાં આવ્યા હતા તે ટૂંકમાં નીચે મુજબ હતા. પહેલા કેસમાં (૧૯૪૯ નો ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪), ચાર્જશીટમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપીઓ ૨૧મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૮ ના રોજ નલગોંડા જિલ્લાના એક ગામમાં 'ખાખી ગણવેશમાં અને નોંધણી વગરના હથિયારો પકડીને' ગયા હતા, ચાર વ્યક્તિઓને પકડ્યા હતા કારણ કે તેઓએ તેમની પાસેથી માંગવામાં આવેલું પૂરું ભંડોળ ચૂકવ્યું ન હતું, તેમને ગામની ભાગોળે લઈ ગયા હતા અને પછી "તેમના ગળા કાપીને તેમની હત્યા કરી હતી." બીજા કેસમાં (ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૭), એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ૬ઠ્ઠી એપ્રિલ, ૧૯૪૯ ના રોજ સવારે લગભગ ૯ વાગ્યે બે

આરોપીઓ એક ગામમાં આવ્યા અને તેમની બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કરવાનું શરૂ કર્યું, પરંતુ જ્યારે "જનતા" એ તેમને આત્મસમર્પણ કરવાનું કહીને તેમનો સંપર્ક કર્યો ત્યારે તેઓ ભાગી ગયા અને કેસમાં આરોપી અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે જોડાઈ ગયા. ત્યારબાદ, તમામ આરોપીઓએ "ગ્રામવાસીઓ પર કૂચ કરી" અને તેમના પર આડેધડ ગોળીબાર કર્યો જેના પરિણામે તેમાંથી એકની જમણી જાંઘમાં ઈજા થઈ જે બાદમાં જીવલેણ સાબિત થઈ, અને બીજાના ડાબા હાથમાં સામાન્ય ઈજા થઈ. આ કેસમાં ટ્રાયલ વખતે આપવામાં આવેલું વર્ણન થોડું અલગ હતું અને દર્શાવે છે કે ગામની મુલાકાતે ગયેલા બે આરોપીઓનો ૫૦ કે ૧૦૦ જેટલા લોકોએ મદીરેડ્ડીચેલકા નામના સ્થળ સુધી પીછો કર્યો હતો જ્યાં અન્ય આરોપીઓ તેમની સાથે જોડાયા હતા, અને પીછો કરનારાઓ સાથે વાતચીત કર્યા પછી, આરોપી નં. ૪ એ ગોળીબાર કર્યો અને ગામના એક વ્યક્તિને જાંઘ પર ગોળી વાગી અને તેનું મૃત્યુ થયું. ત્યારબાદ આરોપીઓએ તેમની બંદૂકોમાંથી ગોળીબાર કરતા બાકીના ગ્રામવાસીઓનો પીછો કર્યો, અને એક ગોળી ગ્રામવાસીઓમાંના એકની વચલી આંગળી પર ઘસાઈ ગઈ અને તેને સામાન્ય ઈજા થઈ. ત્રીજા કેસમાં (ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૮), હકીકતો આ મુજબ હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું: ૧૫મી મેના રોજ, મધ્યરાત્રિની આસપાસ, આરોપીઓએ કસથાલા ગામની મુલાકાત લીધી, જેઓ હથિયારો ધરાવતા હતા અને ખાખી ગણવેશમાં સજ્જ હતા. તેઓ એક કનકૈયાની અગાસી પર ગયા જ્યાં નતાલા રામા રેડ્ડી સૂતો હતો, તેને પકડી લીધો અને તેને બળજબરીથી ગામની ભાગોળે લઈ ગયા, પીછો કરનારા સંખ્યાબંધ ગ્રામવાસીઓના વિરોધ છતાં, અને "તેના પર

બંદૂકથી ગોળીબાર કરીને તેની હત્યા કરી."

આ હકીકતો પર, અરજદારોની સુનાવણી આગળ વધી, અને તેમને આખરે હત્યા માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા અને મૃત્યુદંડની સજા ફટકારવામાં આવી, અને લાયસન્સ વિના હથિયારો રાખવાના ગુના સહિત કેટલાક અન્ય ગુનાઓ માટે પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા અને જેલની વિવિધ સજાઓ ફટકારવામાં આવી. તેઓને દોષિત ઠેરવ્યા પછી, અરજદારોએ હૈદરાબાદ હાઈકોર્ટમાં અપીલ કરી, પરંતુ તેમની દોષસિદ્ધિ અને સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવી. ત્યારબાદ, તેઓએ હૈદરાબાદની જ્યુડિશિયલ કમિટીમાં અપીલ કરવા માટે હાઈકોર્ટની મંજૂરી મેળવવાનો પ્રયાસ કર્યો, પરંતુ, જ્યારે તેમની અરજીઓ હજુ પેન્ડિંગ (પડતર) હતી, ત્યારે ભારતનું બંધારણ અમલમાં આવ્યું અને કારણ કે જ્યુડિશિયલ કમિટીએ નવા બંધારણ હેઠળ કાર્ય કરવાનું બંધ કરી દીધું હતું તેથી તેઓએ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૪ (સી) હેઠળ આ કોર્ટમાં અપીલ કરવાની મંજૂરી માંગીને તેમની મૂળ અરજીમાં સુધારો કર્યો. આ અરજી અસફળ રહેતાં, તેઓએ અપીલ કરવા માટે સ્પેશિયલ લીવ માટે આ કોર્ટમાં અરજી કરી, પરંતુ તે અરજી એ આધાર પર ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે આ કોર્ટને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલાં હૈદરાબાદ ખાતેની હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદા સામે અપીલ સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર નથી, કારણ કે તે અદાલત ભારતના પ્રદેશની અંદર ન હતી*. અરજદારોએ ત્યારબાદ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટમાં અરજીઓ કરી, અને તે અરજીઓ નામંજૂર થયા

પછી, તેઓએ આ કોર્ટમાં અરજીઓના બે સેટ દાખલ કર્યા, એક બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ, અને બીજી હાઈકોર્ટ દ્વારા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેમને રાહત આપવાનો ઈનકાર કરતા આદેશ સામે અપીલ કરવા માટે સ્પેશિયલ લીવ માટે.

અરજદારો વતી અમારી સમક્ષ હાજર રહેલા શ્રી પ્રિટ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા મુખ્ય મુદ્દાઓ નીચે મુજબ હતા:-

(૧) સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા અરજદારોની ટ્રાયલ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની હતી.

(૨) ૧૯૪૯ ના ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૭ અને ૧૮ માં, કોઈ ન્યાયી ટ્રાયલ થઈ ન હતી, કારણ કે તે કેસોમાં આરોપી વ્યક્તિઓને વકીલ રોકવાની કોઈ તક પૂરી પાડવામાં આવી ન હતી અને તેઓ સમગ્ર ટ્રાયલ દરમિયાન બચાવ વિના રહ્યા હતા.

(૩) પ્રશ્ન હેઠળની ટ્રાયલ આરોપોના મિસજોઈન્ડરના કારણે ગેરકાયદેસર હતી.

(૪) સજા સંભળાવતી વખતે, મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ માત્ર શિરચ્છેદ દ્વારા જ કાયદેસર રીતે થઈ શકતો હતો અને ફાંસી દ્વારા નહીં, અને તેથી પ્રથમ કેસમાં આરોપીને ફટકારવામાં આવેલી ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડની સજા ગેરકાયદેસર હતી.

(૫) એચ. ઈ. એચ. નિઝામની સંમતિ અથવા મંજૂરી વિના મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ કરી શકાતો નથી, જે હજુ સુધી મેળવવામાં આવી ન હતી.

છેલ્લા ત્રણ મુદ્દાઓમાં અમને કોઈ ખાસ તથ્ય લાગતું નથી અને તેનો ટૂંકમાં નિકાલ કરી શકાય છે.

એવું જણાય છે કે ત્રણેય કેસોમાં, હત્યા, તોફાન અને અમુક અન્ય સમાન ગુનાઓનો આરોપ હોવા ઉપરાંત, જે રેકોર્ડ પરથી એક જ વ્યવહાર દરમિયાન આચરવામાં આવ્યા હોવાનું જણાય છે, અરજદારો પર લાયસન્સ વગરના હથિયારો રાખવાનો પણ આરોપ હતો. અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે લાયસન્સ વગરના હથિયારો રાખવાનો ગુનો અન્ય ગુનાઓથી સંપૂર્ણપણે અસંબંધિત હતો અને તે જ વ્યવહાર દરમિયાન આચરવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં. એવું લાગે છે કે આ જ મુદ્દો હાઈકોર્ટમાં ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો, પ્રથમ એ આધાર પર કે આરોપોનું કોઈ મિસજોઈન્ડર ન હતું અને ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની જોગવાઈઓનું કોઈ ઉલ્લંઘન થયું ન હતું, અને બીજું, એ આધાર પર કે કહેવાતા મિસજોઈન્ડર દ્વારા કોઈ નુકસાન થયું ન હતું. અરજદારો વતી સમગ્ર દલીલ સુબ્રમણિયા અય્યર વિ. કિંગ એમ્પરર(૧) ના કેસ પર આધારિત હતી. તે કેસમાં કેટલાક વિશિષ્ટ લક્ષણો હતા, કારણ કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૩૪ ની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં આરોપી પર ૪૧ થી ઓછા અલગ-અલગ ગુનાઓ માટે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો, અને આ સંજોગોમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા

એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ દ્ધારા જે નુકસાન ટાળવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો તે થઈ ચૂક્યું છે, જ્યુરી સમક્ષના આરોપોના ટોળાની અસરને પછીથી ચુકાદાનું વિચ્છેદન કરીને અને માત્ર લેખિત આક્ષેપના એવા ભાગો માટે જ દોષિત ઠેરવવાનું તારણ કાઢીને ટાળવામાં આવી ન હતી જે જ્યુરી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હોવા જોઈએ." અનેક કેસોમાં આ કેસની ચર્ચા, સ્પષ્ટતા અને ભેદ પાડવામાં આવ્યો છે, અને તેને અબ્દુલ રહેમાન વિ. કિંગ એમ્પરર(૧) અને બાબુ લાલ વિ. એમ્પરર(૨) માં પ્રિવી કાઉન્સિલના પછીના ચુકાદાઓ સાથે વાંચવો જોઈએ, જેને કેટલીક ભારતીય અદાલતો દ્ધારા એવો અર્થ કાઢવામાં આવ્યો છે કે તેઓએ એક સમયે પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્ધારા કરવામાં આવેલા અમુક સામાન્ય અવલોકનો પરથી તારણ કાઢવાનું જે વલણ હતું તે ખૂબ જ વ્યાપક નિયમમાં ઘણો સુધારો અને મર્યાદાઓ મૂકી છે. એવું બની શકે કે ભવિષ્યમાં વધુ યોગ્ય પ્રસંગે આપણે આ વિષય પરના કાયદાના સિદ્ધાંતોની સમીક્ષા કરીએ અને ઉપર જણાવેલ કેસોમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્ધારા કરવામાં આવેલા ચુકાદાઓનો સાચો વ્યાપ નક્કી કરીએ અને કાયદામાં આરોપોના મિસજોઈન્ડરની ટ્રાયલ પર શું અસર પડશે તે નક્કી કરીએ. પરંતુ, પ્રસ્તુત કેસના હેતુ માટે, એ દર્શાવવું પૂરતું છે કે જો આપણે એમ માની લઈએ કે ટ્રાયલ વખતે અનુસરવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં કોઈ ખામી હતી, તો પણ તે દર્શાવતું નથી કે ટ્રાયલ કોર્ટે અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કર્યું હતું. અધિકારક્ષેત્રના અભાવ અને અધિકારક્ષેત્રના ગેરકાયદેસર અથવા અનિયમિત ઉપયોગ વચ્ચે મૂળભૂત તફાવત છે, અને અમારું ધ્યાન એવા કોઈ સત્તામંડળ તરફ દોરવામાં આવ્યું નથી કે જેમાં

પ્રક્રિયાના નિયમોનું માત્ર પાલન ન કરવાને માંગવામાં આવેલી રિટ્સમાંથી કોઈ એક મંજૂર કરવા માટેનો આધાર બનાવવામાં આવ્યો હોય. બંનેમાંથી કોઈપણ કિસ્સામાં, ખામી, જો કોઈ હોય તો, કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર માત્ર અપીલ અથવા રિવિઝનની અદાલત દ્વારા જ સુધારી શકાય છે. અહીં, અપીલ અદાલતે જે આ બાબત સાથે કાર્યવાહી કરવા સક્ષમ હતી તેણે અરજદારો વિરુદ્ધ પોતાનો ચુકાદો આપ્યો છે, અને એક વખત બાબતનો અંતિમ નિર્ણય થઈ ગયા પછી તે બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની કાર્યવાહીમાં ફરીથી ખોલી શકાતી નથી.

અરજદારો વતી ઉઠાવવામાં આવેલો ચોથો મુદ્દો માત્ર અત્યંત તકનીકી જ નથી પરંતુ તેમાં કોઈ યોગ્યતા પણ નથી. હૈદરાબાદ પીનલ કોડનો સંદર્ભ દર્શાવે છે કે કલમ ૨૪૩ માં, જે હત્યાના ગુના સાથે સંબંધિત છે, માત્ર એટલું જ જણાવવામાં આવ્યું છે કે મૃત્યુદંડ એ સજાઓમાંથી એક છે. તે કલમ એ નથી જણાવતી કે મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ કેવી રીતે કરવાનો છે. જ્યારે આપણે હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ તરફ વળીએ છીએ, ત્યારે આપણને જોવા મળે છે કે કલમ ૩૧૧, જે સંબંધિત કલમ છે, તે નીચે મુજબ છે: --

> "જ્યારે મૃત્યુદંડ અથવા અન્ય કોઈપણ સજાનો આદેશ બહાલી (તશીહ) માટે હાઇકોર્ટને સુપરત કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે સેશન્સ કોર્ટ, બહાલીનો આદેશ અથવા હાઇકોર્ટનો અન્ય આદેશ પ્રાપ્ત કર્યા પછી, વોરંટ જારી કરીને અથવા જરૂરી અથવા યોગ્ય હોય તેવા અન્ય પગલાં લઈને

આવા આદેશનો અમલ કરાવશે."

આ કલમમાં પણ, મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ કેવી રીતે કરવાનો છે તેનો કોઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ કોડની અનુસૂચિ IV માં, મૃત્યુદંડની સજાના અમલના વોરંટ માટે નિર્ધારિત ફોર્મમાં (ફોર્મ નં. ૨૯) અંતિમ વાક્ય નીચે મુજબ છે : -

> "......તમે આરોપીને......જલ્લાદને સોંપી દેશો જેથી જલ્લાદ ઉક્ત કેદીના શરીર પરથી માથું એવી રીતે અલગ કરી શકે કે તેનું જીવન સમાપ્ત થઈ જાય અને આ આદેશના અમલની જાણ હાઇકોર્ટને કરવામાં આવે."

પ્રથમ કેસમાં (૧૯૪૯ નો ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪), સજા "ફાંસી દ્વારા મૃત્યુ" ની હતી, પરંતુ અન્ય બે કેસમાં આરોપીઓને માત્ર મૃત્યુદંડની સજા ફટકારવામાં આવી હતી, સજાનો અમલ કેવી રીતે કરવાનો છે તે અંગે કોઈ સંકેત આપ્યા વિના. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડની સજા કડક રીતે યોગ્ય ન હતી. પરંતુ, તે ગમે તે હોય, આપણને જોવા મળે છે કે ૩૦મી ઓક્ટોબર, ૧૯૪૯ ના રોજ, એટલે કે, સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સજા સંભળાવ્યાના થોડા સમય પછી અને હાઇકોર્ટ દ્વારા તેમની પુષ્ટિ કરવામાં આવે તે પહેલાં, સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ્સ રેગ્યુલેશનમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને નીચે મુજબની એક વિશિષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી:-

"૨-બી. તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં-

(i) સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી કોઈપણ મૃત્યુદંડની સજાનો અમલ, સજા પામેલ વ્યક્તિને ગરદન પર ફાંસીએ લટકાવીને જ્યાં સુધી તે મૃત્યુ ન પામે ત્યાં સુધી કરવામાં આવશે,

(ii) મૃત્યુદંડની સજા હેઠળ મોકલવા માટેના વોરંટ, મૃત્યુદંડની સજાના અમલ માટેના વોરંટ અને સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા જારી કરાયેલા અન્ય કોઈપણ દસ્તાવેજો....... સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ યોગ્ય માને તેવા ફોર્મમાં જારી કરવામાં આવશે."

દેખીતી રીતે, આ જોગવાઈઓ તમામ એવી સજાઓને લાગુ પડતી હતી જે અમલમાં મૂકવામાં આવી ન હતી અથવા સુધારાત્મક નિયમનની તારીખે અમલમાં મૂકવાની હતી, અને તેથી તે અરજદારોના કેસને પણ સંચાલિત કરશે. અમારા મતે, તેમને પૂર્વવર્તી અસર ધરાવતા માનવા જોઈએ, કારણ કે સજાના અમલની પદ્ધતિને મૂળભૂત કાયદા (substantive law) ની બાબત અથવા એવી કોઈ બાબત ગણી શકાય નહીં જે કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોને અસર કરશે. કોઈપણ સંજોગોમાં, હાઇકોર્ટ, જેણે દોષસિદ્ધિને સમર્થન આપ્યું હતું, તેની પાસે સુધારેલા નિયમન હેઠળ ફાંસી દ્વારા મૃત્યુદંડ લાદવાની સત્તા હતી, અને તેથી આ મુદ્દો એ બાબતમાં યોગ્ય રીતે ઊભો થતો નથી જેમાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ કોઈ રાહત આપવી જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્ન સામેલ હોય.

પાંચમો મુદ્દો પણ અમને બહુ યોગ્યતાવાળો લાગતો નથી. એવું કહેવાય છે કે આ મુદ્દાનો નિર્ણય "મંજૂરી" શબ્દના યોગ્ય અર્થઘટન પર આધાર રાખે છે, જેનો ઉપયોગ હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૦, ૩૦૨, ૩૦૭ અને ૩૦૯ માં કરવામાં આવ્યો છે.

કલમ ૨૦, જે સૌથી અગત્યની કલમ છે, નીચે મુજબ છે:-

"દરેક સેશન્સ જજ કાયદા દ્વારા અધિકૃત કોઈપણ સજા સંભળાવી શકે છે પરંતુ આવી સજાનો અમલ ત્યાં સુધી કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી-

(૧) દસ વર્ષ કે તેથી વધુની કેદની સજાના કિસ્સામાં હાઇકોર્ટની યોગ્ય બેંચ,

(૨) આજીવન કેદના કિસ્સામાં સરકાર, અને

(૩) મૃત્યુદંડની સજાના કિસ્સામાં એચ. ઇ. એચ. નિઝામે તેની સંમતિ (મંજૂરી આપી) ન આપી હોય,"

કલમ ૩૦૨(૧) જણાવે છે કે અમુક કેસોમાં, કલમ ૨૦ મુજબ મંજૂરી ન મળે ત્યાં સુધી સજાનો અમલ સ્થગિત કરવામાં આવશે. કલમ ૩૦૭ એવા કેસો સાથે સંબંધિત છે જ્યાં હાઇકોર્ટ મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજાને સમર્થન આપે છે અને જોગવાઈ કરે છે કે આવી પુષ્ટિ પછી, હાઇકોર્ટનો અભિપ્રાય કેસની

ફાઈલ સાથે સરકારને એક સપ્તાહની અંદર તશીહ (સુધારણા અથવા બહાલી) માટે મોકલવામાં આવશે અને કલમ ૨૦ માં પૂરી પાડવામાં આવેલ મુજબ મંજૂરી ન મળે ત્યાં સુધી સજાનો અમલ કરવામાં આવશે નહીં. કલમ ૩૦૮ નીચે મુજબ છે:-

"જ્યારે હાઈકોર્ટ આ રીતે બહાલી (તશીહ) માટે કોઈપણ ફાઈલ મોકલે છે ત્યારે એચ. ઈ. એચ. નિઝામ અથવા સરકાર, જેવો કિસ્સો હોય, સત્તા ધરાવશે-

(એ) હાઈકોર્ટની સજાને સમર્થન આપવા માટે,

(બી) તેના માટે અન્ય કોઈપણ સજાની અવેજી કરવા માટે,

(સી) કેદીને મુક્ત કરવા માટે,

(ડી) અન્ય કોઈ યોગ્ય આદેશ કરવા માટે."

કલમ ૩૦૯ જોગવાઈ કરે છે કે પહેલેથી જ જણાવેલ રીતે મંજૂરી મળ્યા પછી, હાઈકોર્ટના રજિસ્ટ્રાર સેશન્સ કોર્ટને આદેશનો અમલ કરવા માટે તેની નકલ મોકલશે. એ નોંધવામાં આવશે કે આ કલમોમાં બે અલગ અલગ શબ્દોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, એટલે કે, મંજૂરી અને તશીહ. મંજૂરીનો શાબ્દિક અર્થ મંજૂરી અથવા સ્વીકૃતિ થાય છે, પરંતુ જે સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ થાય છે, તેમાં પુષ્ટિ તેના મૂળ અર્થને પર્યાપ્ત રીતે વ્યક્ત કરતી હોય તેવું લાગે છે. તશીહનો અર્થ સુધારણા અથવા સુધારો થાય છે, અને તે એવો અર્થ વ્યક્ત કરે છે કે કલમ ૩૦૮

માં નામિત ઉચ્ચ સત્તાધિકારી સજાને સમર્થન આપી શકે છે અથવા તેમાં જણાવેલ રીતે તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે.

હવે, ધ્યાનમાં લેવાનો મહત્વનો મુદ્દો એ છે કે મિલિટરી ગવર્નર દ્વારા જારી કરાયેલા નિયમનો દ્વારા, જેનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તે જોગવાઈઓને કઈ રીતે અસર થઈ છે. આ નિયમનોનો સંદર્ભ દર્શાવશે કે મૂળ નિયમનની કલમ ૭ માં, નીચેના શબ્દોની અવેજી કરવામાં આવી છે :-

> "૭. (૨).........સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલની કોઈ પણ સજા પુષ્ટિ (અહીં વપરાતો સ્થાનિક શબ્દ તૌસીક (tausiq) છે) ને આધીન રહેશે નહીં.
>
> (૩) મિલિટરી ગવર્નર એવી શરતો પર, જો કોઈ હોય તો, જે તેઓ યોગ્ય માને, સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલી કોઈપણ સજાને, અથવા પેટા-કલમ (૨) હેઠળની અપીલ પર હાઈકોર્ટ દ્વારા આ રીતે પસાર કરવામાં આવેલી કોઈપણ સજાને બદલે સ્થગિત કરી શકે છે, માફ કરી શકે છે, ઘટાડી શકે છે અથવા સજાનું સ્વરૂપ બદલી શકે છે."

વિદ્વાન એટર્ની-જનરલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ જોગવાઈઓ તે તમામ કેસોને આવરી લે છે જ્યાં જૂના કાયદા હેઠળ મંજૂરી અને તશીહનો વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. બીજી તરફ, અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મંજૂરી એ શાસકના સંદર્ભમાં ઉપયોગમાં લેવાતી વખતે એક વિશિષ્ટ રીતે યોગ્ય અભિવ્યક્તિ હતી, અને તેના દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં

આવતો પ્રાથમિક અર્થ એ હતો કે રાજાની મંજૂરી અથવા સંમતિ વિના કોઈ પણ સજા સારી સજા નથી. કલમ ૨૦ નો માત્ર સંદર્ભ દર્શાવશે કે મંજૂરી શબ્દનો ઉપયોગ માત્ર એચ. ઈ. એચ. નિઝામના સંદર્ભમાં જ નથી થયો, પરંતુ તેનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ અને સરકારના સંદર્ભમાં પણ થયો છે, અને તેથી એવું માનવું મુશ્કેલ છે કે આ શબ્દ અરજદારો વતી તેને આપવામાં આવેલ વિશેષ અર્થ ધરાવે છે. જે સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ થયો છે, તેમાં પુષ્ટિના કાર્ય સિવાય અન્ય કોઈ અર્થ નથી, અને નવો શબ્દ, તૌસીક, જેનો નિયમનમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, અને જેનો શાબ્દિક અર્થ પુષ્ટિ થાય છે, તે મંજૂરી શબ્દ જેવો જ અર્થ વ્યક્ત કરતો જણાય છે. અરજદારો વતી એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સુધારાત્મક નિયમનોમાંના એકમાં પુષ્ટિના સંબંધમાં 'હકીમ' શબ્દનો ઉપયોગ એચ. ઈ. એચ. નિઝામ દ્વારા પુષ્ટિને આવરી લેવાનો હેતુ ધરાવતો હોઈ શકે નહીં. પરંતુ કારણ કે 'હકીમ' નો શાબ્દિક અર્થ શાસક અથવા સત્તાધિકારી થાય છે, અમે હકીમ અને શાસક વચ્ચે દોરવામાં આવેલા તફાવતને વધુ મહત્વ આપવા તૈયાર નથી. તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે નિયમનોનો એક ઉદ્દેશ્ય પ્રક્રિયાને સરળ બનાવવાનો અને ટ્રાયલને ઝડપી બનાવવાનો હતો, અને વિદ્વાન એટર્ની-જનરલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલું અર્થઘટન તે ઉદ્દેશ્યો સાથે સુસંગત જણાય છે.

આ નાના મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કર્યા પછી, અમે હવે પ્રથમ અને બીજા મુદ્દાઓ પર ધ્યાન આપીશું, જે અમને આ કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલા એકમાત્ર ગંભીર મુદ્દાઓ જણાય છે. બીજા મુદ્દાની રજૂઆતમાં, જે ફક્ત ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૭ અને

૧૮ માં જ ઊભો થાય છે (જે અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની અરજી નં. ૧૩ અને ૧૪ દ્ધારા આવરી લેવામાં આવેલ છે), અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આ કેસોમાં સમગ્ર ટ્રાયલ ખરાબ હતી, કારણ કે આરોપીઓને વકીલ દ્ધારા બચાવ કરવાનો અધિકાર નકારવામાં આવ્યો હતો. જે અરજીઓ પર અમે વિચાર કરી રહ્યા છીએ, તેમાં આ મુદ્દાને સમર્થન આપતી કોઈ હકીકતો રજૂ કરવામાં આવી નથી. જોકે અરજદારો વતી દાખલ કરવામાં આવેલા એફિડેવિટના ફકરા ૨ અને ૪ માં નીચેના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે:--

> "૨. આખો સમય મને મારા સંબંધીઓ અને મિત્રો સાથે વાતચીત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી. ૩-૮-૪૯ ના રોજ સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ મને રજૂ કરવામાં આવે તે પહેલાં, ટ્રાયલ દરમિયાન અથવા પછી મેં ક્યારેય મારા કોઈ મિત્રો અથવા સંબંધિતોને લોક-અપમાં, કોર્ટમાં અથવા જેલમાં જોયા ન હતા. આ પોલીસને જ ખબર હોય તેવા સંજોગોને કારણે હતું.
>
> * * *
>
> ૪. કોર્ટે મારા સંબંધિતો અને મિત્રો સાથે વાતચીત કરવાની સુવિધા આપવાની અથવા કેસ મુલતવી રાખવાની અથવા મારા બચાવ માટે રાજ્યના ખર્ચે વકીલની નિમણૂક કરવાની ક્યારેય ઓફર કરી નથી. વાસ્તવમાં તેઓએ કહ્યું હતું કે તેઓ કોઈપણ સંજોગોમાં કેસ મુલતવી રાખશે નહીં. અજ્ઞાન હોવાથી મને ખબર ન હતી કે મને આમાંથી કોઈપણ

વસ્તુ માંગવાનો કોઈ અધિકાર છે."

આ કેસના આ ભાગની દલીલ કરતા, શ્રી પ્રિટે અમુક અમેરિકન કેસો પર આધાર રાખ્યો હતો, ખાસ કરીને પોવેલ વિ. અલાબામા(૧) પર, જેમાં અમેરિકાની સુપ્રિમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હોવાનું નોંધવામાં આવ્યું છે:-

> "મૃત્યુદંડના કેસમાં જ્યાં પ્રતિવાદી વકીલને રોકવામાં અસમર્થ હોય, અને અજ્ઞાનતા, મંદબુદ્ધિ, નિરક્ષરતા અથવા તેવા કારણોસર પોતાનો બચાવ પૂરતા પ્રમાણમાં કરવામાં અસમર્થ હોય, ત્યારે કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાની આવશ્યક જરૂરિયાત તરીકે, વિનંતી કરવામાં આવે કે નહીં, તેના માટે વકીલની નિમણૂક કરવી તે કોર્ટની ફરજ છે."

ફકરામાં દર્શાવેલા સંજોગોમાં વકીલની નિમણૂક અત્યંત ઇચ્છનીય છે, તે વિવાદિત થઈ શકે નહીં. પરંતુ અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલો પ્રશ્ન એ છે કે શું કાયદામાં વકીલની નિમણૂક ન કરવાથી ટ્રાયલ દૂષિત થશે. અમને લાગે છે કે આ મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, અમે અમારા ચુકાદાને સંપૂર્ણપણે અમેરિકન ઉદાહરણો પર આધારિત રાખી શકતા નથી, જે કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે, જે અમેરિકન બંધારણ માટે વિશિષ્ટ છે, અને ફોજદારી કાર્યવાહીમાં પ્રતિનિધિત્વના અધિકાર પર આધારિત અમુક વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ પર પણ આધારિત છે. અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલ માટે જે જોગવાઈ ભૌતિક છે તે હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૭૧ છે જે ઈન્ડિયન ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૦ ને અનુરૂપ છે, જે આ પ્રમાણે

છે:-

"કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેના પર ફોજદારી અદાલત સમક્ષ કોઈ ગુનાનો આરોપ હોય, અથવા જેની સામે આવી કોઈપણ અદાલતમાં આ કોડ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હોય, તેનો અધિકાર તરીકે વકીલ દ્વારા બચાવ થઈ શકે છે."

આ જોગવાઈનું નિઃશંકપણે આરોપીની તરફેણમાં ઉદારતાપૂર્વક અર્થઘટન થવું જોઈએ અને તેને હાઇકોર્ટ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો અને તેમના દ્વારા જારી કરાયેલા પરિપત્રો સાથે વાંચવું જોઈએ જેમાં ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં મૃત્યુદંડના કેસોમાં આરોપી પાસે પોતાનો બચાવ કરવા માટે કોઈ સાધન નથી, ત્યાં તેનો બચાવ કરવા માટે વકીલ પૂરો પાડવામાં આવવો જોઈએ. અમને યોગ્ય મત આ રીતે જણાય છે: (૧) કાયદાના નિયમ તરીકે એવું નિર્ધારિત કરી શકાય નહીં કે દરેક મૃત્યુદંડના કેસમાં જ્યાં આરોપીનું પ્રતિનિધિત્વ ન હોય, ત્યાં ટ્રાયલને દૂષિત માનવી જોઈએ; અને (૨) અપીલ અથવા રિવિઝનની અદાલત શક્તિહીન નથી કે તે દખલ ન કરી શકે, જો એવું જણાય કે આરોપી કાનૂની સહાયના અભાવે એટલો મુશ્કેલીમાં મુકાઈ ગયો હતો કે તેની સામેની કાર્યવાહી ન્યાયી ટ્રાયલનો ઇનકાર સમાન કહી શકાય.

હવે આપણી સમક્ષના કેસોની હકીકતો પર આવીએ તો એવું જણાય છે કે ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪ માં, સંબંધિત આરોપીઓનો બચાવ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ કેસ નં. ૧૭ અને ૧૮ માં સામેલ આરોપીઓનું કોઈ વકીલ

દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ કરવામાં આવ્યું ન હતું. વધુમાં કેસ નં. ૧૭ માં ડોકેટ શીટ્સનો સંદર્ભ દર્શાવે છે કે કેસ નં. ૧૭ ના આરોપીઓને ૩જી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૯ ના રોજ કોર્ટમાં લાવવામાં આવ્યા હતા, અને તે દિવસે તેમને જાણ કરવામાં આવી હતી કે કેસની સુનાવણી ૬ઠ્ઠી ઓગસ્ટ, ૧૯૭૯ ના રોજ થશે, અને તેઓએ તે તારીખે તેમના બચાવ વકીલો અને સાક્ષીઓ સાથે તૈયાર રહેવું પડશે. ૬ઠ્ઠી ઓગસ્ટના રોજ, કોઈ પ્રોસિક્યુશન સાક્ષી હાજર ન હોવાથી કેસ મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો અને ૭મી ઓગસ્ટ, એટલે કે બીજા દિવસે ટ્રાયલ શરૂ થઈ હતી. કેસ નં. ૧૮ માં, કેસ નં. ૧૭ માં પસાર કરાયેલા આદેશ જેવો જ આદેશ ૩જી ઓગસ્ટના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ સુનાવણી ૭મી ઓગસ્ટ માટે નક્કી કરવામાં આવી હતી. ડોકેટ શીટ્સ એ પણ દર્શાવે છે કે ટ્રાયલ કેસ નં. ૧૭ માં ૧૪મી ઓગસ્ટના રોજ અને કેસ નં. ૧૮ માં ૧૩મી ઓગસ્ટના રોજ પૂર્ણ થઈ હતી. આરોપીઓનું કોઈ વકીલ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ ન થયું હોય તેવા સંજોગોની વાત કરીએ તો, અમને કેસની તપાસ કરનાર શ્રી હનુમંત નાયડુ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ કાઉન્ટર-એફિડેવિટનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં નીચેનું નિવેદન છે:-

"જ. આરોપી હનુમન્થુના સાધનો અંગે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી અને જાણવા મળ્યું હતું કે તેની પાસે વકીલ રોકવા માટે પૂરતા સાધનો હતા. તેની પાસે જમીનો અને મકાનની મિલકત હતી. પરંતુ, તે કોઈપણ રીતે વકીલ રોકવા માંગતો ન હતો અને આ બાબત

ટ્રિબ્યુનલના પ્રમુખ દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪/૭૯ ની ડોકેટ શીટમાં નોંધવામાં આવી છે. આરોપીઓને તેમના બચાવ માટે વકીલ રોકવાની સુવિધાઓ આપવામાં આવી હતી. એવા કિસ્સાઓમાં કે જેમાં આરોપીઓ પાસે તેમના બચાવ માટે વકીલ રોકવાના સાધનો ન હતા અને તેમણે સરકારી ખર્ચે વકીલની નિમણૂક માટે ટ્રિબ્યુનલને અરજી કરી હતી, તે કરવામાં આવ્યું હતું. કેટલાક કિસ્સાઓમાં, આરોપીઓએ તેમના બચાવ માટે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા વકીલોને સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. કેટલાકે પોતાના ખર્ચે પોતાની પસંદગીના વકીલ રોક્યા હતા.

૫. એફિડેવિટના ફકરા ૫ માં એવા આક્ષેપો કે વકીલો આગળ આવવા અને આરોપીઓનો બચાવ કરવાથી ડરતા હતા, કે તેઓ પોલીસ અને વહીવટીતંત્રની નારાજગીનો ભોગ બનવાથી ડરતા હતા અને કે તેઓ સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ હાજર થવા માટે અનિચ્છા ધરાવતા હતા, તે સાચા નથી. વકીલો હાજર થવા અને આરોપીઓનો બચાવ કરવા તૈયાર હતા જો તેઓને રોકવામાં આવે, અને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૪/૭૯ માં, રામીરેડ્ડી, વકીલ, એ-૪, એ-૭ અને એ-૮ માટે હાજર થયા અને તેમનો બચાવ કર્યો. શ્રી રામીરેડ્ડીએ અન્ય આરોપીઓનો બચાવ કરવાની પણ ઓફર કરી હતી, પરંતુ તેઓએ તેમને નકારી કાઢ્યા હતા અને જણાવ્યું હતું કે તેઓ તેમના બચાવ માટે કોઈ વકીલ નથી ઈચ્છતા. નલગોંડામાં, લગભગ ૪૦ પ્રેક્ટિસ કરતા વકીલો છે જેમાંથી અડધો ડઝન જેટલા

બી.એ. એલએલ.બી. છે જે અંગ્રેજીમાં સારી રીતે વાતચીત કરી શકે છે અને અંગ્રેજીમાં કેસ ચલાવી શકે છે."

અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ એફિડેવિટ માત્ર ૧૯૪૯ ના કેસ નં. ૧૪ માં અરજદારોને લગતી છે, અને આ દલીલને એ હકીકત પરથી થોડો દેખીતો ટેકો મળે છે કે ફકરા ૪ ના પહેલાના ભાગમાં કેસ નં. ૧૪ માંના એક આરોપીના સાધનોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, અને બાદમાં તે કેસનો સીધો સંદર્ભ પણ છે. પરંતુ, સમગ્ર એફિડેવિટને ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા પછી, અમને એવું લાગે છે કે એફિડેવિટનો હેતુ ત્રણેય કેસોમાં અરજદારોના આક્ષેપોને આવરી લેવાનો હતો. અમને એમ પણ જાણવા મળ્યું છે કે જ્યારે અરજદારોએ તેમની દોષસિદ્ધિ સામે અપીલ કરવાની મંજૂરી માટે અરજી કરી ત્યારે અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલો મુદ્દો હાઈકોર્ટ સમક્ષ પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, અને બે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અલગ અલગ ચુકાદાઓમાં તેને થોડી વિગતવાર રીતે ધ્યાનમાં લીધો હતો, અને તેઓએ એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે ટ્રિબ્યુનલે આરોપીઓને વકીલ રોકવા માટે પૂરતી તક આપી ન હતી તેવી દલીલ યોગ્ય નથી. શ્રીપત રાવ ન્યાયમૂર્તિ, જેમણે મુખ્ય ચુકાદો આપ્યો, વિવિધ હકીકતો સાથે કામ કર્યા પછી, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:-

"અમારી સમક્ષ અપીલમાં એવો કોઈ દાવો કરવામાં આવ્યો ન હતો કે તેમને સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આવી કોઈ તક પૂરી પાડવામાં આવી ન હતી. હકીકતમાં, ૧૩૫૮ એફ. ની અપીલ નં. ૧૩૮૫ માં, 29-2-58 એફ.

ની કાર્યવાહી દર્શાવે છે કે હાઈકોર્ટ પણ ઈચ્છતી હતી કે તેઓ વકીલો દ્વારા રજૂ થાય જેના માટે સમય આપવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ આગામી સુનાવણીમાં તેઓએ જણાવ્યું હતું કે તેઓ તેમના વતી કોઈ વકીલ રોકવા માંગતા નથી અને હાઈકોર્ટે તેમના માટે કોઈ વકીલ રોકવાની જરૂર નથી. આ દર્શાવે છે કે આરોપીઓએ પોતાને શ્રેષ્ઠ રીતે ખબર હોય તેવા કારણોસર વકીલો રોકવાની તકનો લાભ લીધો ન હતો. ૧૩૫૮ એફ. ની અપીલ નં. ૧૩૭૯ થી ૧૩૮૪ અંગે પણ આવો જ કિસ્સો હતો, જેમાં 29-2-59 એફ. ની હાઈકોર્ટની કાર્યવાહી દર્શાવે છે કે આરોપીઓ ન તો તેમના વતી કોઈ વકીલ રોકવા માંગતા હતા ન તો તેઓ ઈચ્છતા હતા કે હાઈકોર્ટ તેમના માટે કોઈને રોકે. આ જોતાં, એવી દલીલ કે આરોપીઓને વકીલો રોકવાની તક આપવામાં આવી ન હતી અને તેથી ટ્રાયલ દૂષિત હતી તે અમારા મતે નિષ્ફળ જાય છે."

અમારી સમક્ષની સામગ્રી પર અમને એવું લાગે છે કે અમે હાઈકોર્ટના સૂચનને સંપૂર્ણપણે નકારી શકતા નથી કે આરોપી દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ વિચિત્ર વલણ, જે પણ કારણસર હોય, કેટલાક અંશે વકીલ દ્વારા તેમનું પ્રતિનિધિત્વ ન કરવા માટે કારણભૂત છે. દલીલો દરમિયાન, અમારું ધ્યાન એ હકીકત તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું કે પ્રથમ કેસ (કેસ નં. ૧૪) ના કેટલાક આરોપીઓના સંબંધીઓ ટ્રાયલ વખતે હાજર હતા, અને તે કેસના કેટલાક આરોપીઓનો વાસ્તવમાં વકીલ દ્વારા બચાવ કરવામાં આવ્યો હતો, અને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ હકીકત હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા

નિષ્કર્ષને સમર્થન આપે છે, કારણ કે જો પ્રથમ કેસના આરોપીઓને તેમના સંબંધીઓ અને વકીલો સુધી પહોંચવાનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો ન હતો, તો અન્ય કેસના આરોપીઓને આવી ઍક્સેસ (પહોંચ) નકારવામાં આવે તેવું કોઈ કારણ ન હતું. તેથી, અમારી સમક્ષના પુરાવાની સ્થિતિમાં, અરજદારો આ અરજીઓમાં અમને જે નિષ્કર્ષ કાઢવાનું કહી રહ્યા છે તેને ન્યાયી ઠેરવવા માટે પરિસ્થિતિ ભાગ્યે જ પૂરતી સ્પષ્ટ છે. પરંતુ અમારે જણાવવું જ જોઈએ કે આ મુદ્દા પરની સમગ્ર દલીલો દરમિયાન, અમે એ અનુભવ્યા વિના રહી શક્યા નથી કે સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલે આરોપીઓને તેમના બચાવમાં મદદ કરવા માટે વકીલની નિમણૂક કરવા માટે કેટલાક સકારાત્મક પગલાં લેવા જોઈતા હતા.

હવે આપણે પ્રથમ મુદ્દાની ચર્ચા કરીશું જે સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે જેના દ્વારા આરોપીઓ પર કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. આ મુદ્દાને સાબિત કરવા માટે રજૂ કરવામાં આવેલું સામાન્ય કારણ એ છે કે અરજદારોની સુનાવણી કરવા માટે સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલને અધિકારક્ષેત્ર આપવાનો હેતુ ધરાવતા સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશથી એ પૂરતી નિશ્ચિતતા સાથે સ્પષ્ટ થતું ન હતું કે અરજદારો જ એ વ્યક્તિઓ હતા જેમના કેસની સુનાવણી તે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા થવાની હતી, અને તેથી ટ્રિબ્યુનલ અરજદારોના કેસની નોંધ લઈ શકે તે માટે કોઈ યોગ્ય આદેશ ન હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સામાન્ય કાયદા હેઠળ, અરજદારોના કેસ પ્રથમ સ્થાને કમિટમેન્ટ (સોંપણી) પહેલાં પૂછપરછ માટે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા હોત અને ત્યારબાદ

સેશન્સ જજ દ્વારા તેમની સુનાવણી કરવામાં આવી હોત. આ પ્રક્રિયા, એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે, જો સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા નિયમન હેઠળ યોગ્ય આદેશ આપવામાં આવ્યો હોય તો જ તેને છોડી શકાય હોત, અને આવા આદેશની ગેરહાજરીમાં, ટ્રાયલ રદબાતલ અને અમાન્ય હતી. આ મુદ્દો અરજદારો દ્વારા આ કોર્ટમાં અપીલ કરવાની મંજૂરી માટે હાઇકોર્ટમાં તેમની અરજીમાં પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, અને હાઇકોર્ટે તેને નકારી કાઢતી વખતે તેની સમક્ષ રજૂ કરાયેલા બે પત્રોમાં સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશો પર આધાર રાખ્યો હતો, એટલે કે, (૧) ૭મી એપ્રિલ, ૧૯૪૯ ના રોજનો પત્ર નં. 3176/49-ST, જેના દ્વારા ચાર્જશીટ નં. ૧ થી ૧૪ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા ફોજદારી કેસોની સુનાવણી નલગોંડા ખાતેની સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો; અને (૨) ૨૩મી જુલાઈ, ૧૯૪૯ ના રોજનો પત્ર નં. 4234/49-ST, જેના દ્વારા ચાર્જશીટ નં. ૧૫ થી ૪૦ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા કેસો સુનાવણી માટે એ જ ટ્રિબ્યુનલને સોંપવામાં આવ્યા હતા. હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં કરવામાં આવેલ નિવેદનની પુષ્ટિ સામાવાળાઓ વતી અમારી સમક્ષ દાખલ કરાયેલ એફિડેવિટ દ્વારા કરવામાં આવી છે. અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ચાર્જશીટ નંબરનો માત્ર ઉલ્લેખ એ કાયદાની જરૂરિયાતોને સંતોષવા માટે ખૂબ જ અસ્પષ્ટ વર્ણન છે અને સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટરે કેસ સોંપતી વખતે આરોપીઓના નામ અને અન્ય જરૂરી વિગતો જણાવવી જોઈતી હતી. અમને લાગે છે કે ચાર્જશીટ નંબરોનો સંદર્ભ કેસના સંજોગોમાં સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલને સોંપવામાં આવતા કેસોને ખાસ દર્શાવવા માટે

પૂરતો હતો, ખાસ કરીને કારણ કે ચાર્જશીટમાં આરોપીઓના નામ તેમજ ટ્રિબ્યુનલને સોંપવામાં આવેલા કેસોને ઓળખવા માટે જરૂરી અન્ય વિગતો હતી. સામાન્ય દલીલ તેથી અનિવાર્યપણે નિષ્ફળ જાય છે. પરંતુ, અમારી સમક્ષના રેકોર્ડની કાળજીપૂર્વક તપાસ કરવા છતાં, અમને ૨૦મી જુલાઈ, ૧૯૪૯ ના રોજની ચાર્જશીટ નં. ૧૪ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ કેસ ટ્રિબ્યુનલને સોંપવા અંગે સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટરનો કોઈ ચોક્કસ આદેશ મળી શકતો નથી. યાદ રાખવું જોઈએ કે ૧૪ નંબરની બે ચાર્જશીટ હતી, જેમાંથી એક ૭મી એપ્રિલ, ૧૯૪૯ ના રોજ તપાસ અધિકારી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી, અને બીજી ૨૦મી જુલાઈ, ૧૯૪૯ ના રોજ. સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટરનો પહેલો પત્ર, જે ૭મી એપ્રિલ, ૧૯૪૯ ના રોજ લખવામાં આવ્યો હતો, તેમાં ૧૪ નંબરની ચાર્જશીટોમાંની એક (અગાઉની) આવરી લેવામાં આવી હતી, પરંતુ તે ૧૪ નંબરની બીજી ચાર્જશીટ (નં. ૧૪) ને આવરી લેતો હોવાનું માની શકાય નહીં, જે ૨૦મી જુલાઈ, ૧૯૪૯ ના રોજ અસ્તિત્વમાં આવી, એટલે કે તે પત્ર રવાના થયાના લગભગ ૩ મહિના પછી. બીજા પત્રમાં ૧૪ નંબરની કોઈપણ ચાર્જશીટનો સંદર્ભ નથી. તેથી ૨૦મી જુલાઈની ચાર્જશીટ નં. ૧૪, જેને આપણે ટૂંકમાં ૧૪ (૨) તરીકે વર્ણવીશું, તે સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ લેખિત આદેશ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી નથી. તેથી પ્રથમ દૃષ્ટિએ, એવી દલીલ માટે અવકાશ છે કે કેસ નં. ૧૭, જે આ ચાર્જશીટ [નં. ૧૪ (૨)] થી પ્રભાવિત છે, તે ક્યારેય ટ્રિબ્યુનલને યોગ્ય રીતે સોંપવામાં આવ્યો ન હતો અને તેથી તે કેસમાં આરોપીઓની ટ્રાયલ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની હતી.

દલીલો દરમિયાન, વિદ્વાન એટર્ની-જનરલે શ્રી હનુમંત નાયડુના એફિડેવિટનો સંદર્ભ આપ્યો હતો, જેમાં જણાવાયું છે કે તે કેસ પણ સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટર દ્વારા ટ્રિબ્યુનલને સુનાવણી માટે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેઓ સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટરનું જ એફિડેવિટ દાખલ કરવા પણ તૈયાર હતા એ દર્શાવવા માટે કે કેસ માન્ય રીતે ટ્રિબ્યુનલને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો. એ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે આ મુદ્દો હાઈકોર્ટમાં અપીલમાં ક્યારેય ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો કે તેની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી, પરંતુ આ કોર્ટમાં માત્ર એફિડેવિટના આધારે તેની સાથે કામ કરવું પડે છે, જેમાંથી ઘણી યોગ્ય રીતે તૈયાર કરવામાં આવી નથી કે શપથ લેવામાં આવ્યા નથી. આ સંજોગોમાં, અમે આગળની તપાસ દ્વારા આ બાબતને આગળ ધપાવવા તરફ વળ્યા હોત જો અમને લાગ્યું હોત કે આવો માર્ગ કોઈ ઉપયોગી હેતુ પૂરો પાડશે, પરંતુ અમને તે કરવું બિનજરૂરી લાગે છે, કારણ કે અમને જણાય છે કે અરજદારોને અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ કોઈ રાહત આપવાના અમારા માર્ગમાં કેટલાક અદમ્ય અવરોધો છે.

અનુચ્છેદ ૩૨ (૨) પ્રદાન કરે છે કે "સુપ્રિમ કોર્ટ પાસે આ ભાગ (ભાગ III) દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ અધિકારોના અમલીકરણ માટે, હેબિયસ કોર્પસ, મેન્ડામસ (પરમાદેશ), પ્રોહિબિશન (મનાઈ), ક્વો વોરંટો (અધિકારપૃચ્છા) અને સર્ટીઓરારી પ્રકૃતિની રિટ સહિત નિર્દેશો અથવા આદેશો અથવા રિટ, જે પણ યોગ્ય હોય, જારી કરવાની સત્તા રહેશે." આ જોગવાઈ હેઠળ આ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તા મોટી છે, પરંતુ તેનો ઉપયોગ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો

અનુસાર થવો જોઈએ. જે રિટનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે તે સ્પષ્ટપણે બંધારણના ભાગ III દ્વારા આપવામાં આવેલા એક અથવા વધુ મૂળભૂત અધિકારો સાથે સહસંબંધિત હોવી જોઈએ અને તે ફક્ત આવા અધિકારોના અમલીકરણ માટે જ આપી શકાય છે. અમારી સમક્ષની અરજીઓમાં, અરજદારોએ નીચેની સંબંધિત પ્રાર્થનાઓ કરી છે:-

"(૧) કે આ કોર્ટ સામાવાળા નં. ૧ અને ૩ (હૈદરાબાદ સરકાર અને સ્પેશિયલ જજ, નલગોંડા) ને તેમની સમક્ષ રેકોર્ડ રજૂ કરવા અને અરજદારોની દોષસિદ્ધિ અને સજા શા માટે રદ ન કરવી જોઈએ તેનું કારણ દર્શાવવા માટે સર્ટીઓરારી પ્રકારની રિટ અથવા નિર્દેશ અથવા આદેશ જારી કરી શકે છે;

(૨) કે આ કોર્ટ સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ (હૈદરાબાદ સરકાર અને જેલના અધિક્ષક) ને અરજદારોને ફાંસી ન આપવા જણાવતી પ્રોહિબિશન (મનાઈ) ની રિટ અથવા નિર્દેશ અથવા આદેશ જારી કરી શકે છે."

કેસની સુનાવણીના અંતિમ તબક્કે, અરજદારો વતી તેમની અરજીમાં સુધારો કરવા માટે એક અરજી કરવામાં આવી હતી જેથી તેમાં હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટેની વધુ પ્રાર્થનાનો સમાવેશ કરી શકાય, અને આ કરવામાં આવ્યું હતું.

હવે નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન એ છે કે શું આમાંથી કોઈ પણ પ્રાર્થના મંજૂર કરી શકાય છે. સર્ટીઓરારી અને પ્રોહિબિશન ની રિટ્સ આ કિસ્સામાં ભાગ્યે જ યોગ્ય

ઉપાયો છે, કારણ કે તે સામાન્ય રીતે તાબાની અદાલતને નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે, પરંતુ જે તારીખે હાઈકોર્ટે આ કેસોની કાર્યવાહી કરી હતી અને અરજદારોની દોષસિદ્ધિ અને સજાની પુષ્ટિ કરી હતી, ત્યારે આ કોર્ટ અસ્તિત્વમાં ન હતી, અને તે સમયે, કોઈપણ તર્ક દ્વારા, હાઈકોર્ટ આ કોર્ટના તાબા હેઠળ હોવાનું કહી શકાય નહીં. જો કે હેબિયસ કોર્પસની રિટ જારી કરવાની પ્રાર્થના આ મુશ્કેલીથી મુક્ત હોવાનું કહેવાય છે, એ આધાર પર કે અરજદારોની અટકાયત દિવસે દિવસે ગેરકાયદેસર રહેશે, જો તે અધિકારક્ષેત્ર વિના આપેલા આદેશ પર આધારિત હોવાનું માનવામાં આવે છે જે શૂન્ય તરીકે અવગણવા યોગ્ય છે.

જો કે, બાબત પ્રથમ દૃષ્ટિએ દેખાય છે તેટલી સરળ નથી. હેબિયસ કોર્પસ રિટને લગતા કેસોની એક લાંબી હારમાળા છે, જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે વળતો જવાબ જણાવે છે કે જે પક્ષકાર વિશે ગેરકાયદેસર રીતે અટકાયતમાં હોવાનો આક્ષેપ છે, તે ફોજદારી આરોપ પર આરોપનામા પર સજાના અમલમાં અટકાયતમાં છે, ત્યારે વળતા જવાબનો વિરોધ કરી શકાતો નથી. [જુઓ આર. વિ. સુટ્ટીસ(૧), કારસ વિલ્સન કેસ(૨), એક્સ પાર્ટે લીસ(3)] કેટલાક કિસ્સાઓમાં, જોકે, પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું એ દર્શાવવા માટે એફિડેવિટ સ્વીકાર્ય છે કે જે કોર્ટ દ્વારા કેદીને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો તેનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતું. આ મુદ્દા પર, એવા ત્રણ કેસ છે જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે આવા એફિડેવિટ સ્વીકાર્ય હશે. આ કેસોમાં સૌથી મહત્વનો ઇન રે ઓથર્સ(૧) છે, જેના પર શ્રી પ્રિટ દ્વારા ઘણો આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. તે કેસમાં, ક્લબના

મેનેજરને આબકારી રિટેલ લાયસન્સ વિના છૂટકમાં બિયર વેચવા બદલ અમુક કાયદા હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, તેને અન્ય કાયદા હેઠળ લાયસન્સ વિના માદક પીણું, એટલે કે બિયર વેચવા બદલ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો. બાદના આરોપની સુનાવણી પર, મેજિસ્ટ્રેટે તેને બીજા ગુના તરીકે ગણ્યો, અને બાદના કાયદા દ્વારા "બીજા ગુના" ના કિસ્સામાં અધિકૃત સંપૂર્ણ દંડ લાદ્યો. ક્વાર્ટર સેશન્સમાં તેની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવતા, તેણે હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટે અરજી કરી, અને તે ક્વીન્સ બેન્ચ ડિવિઝન દ્વારા એ આધાર પર મંજૂર કરવામાં આવી કે મેજિસ્ટ્રેટ પછીના ગુનાને બીજો ગુનો ગણી શકે નહીં, કારણ કે તે એ કાયદા હેઠળ બીજો ગુનો ન હતો જેની હેઠળ તેને બીજી વખત દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો. હોકિન્સ ન્યાયમૂર્તિએ કેસની કાર્યવાહી કરતા નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:-

> "મને ઘણી શંકા હતી કે શું અમે એવી દોષસિદ્ધિની પાછળ જવા માટે સક્ષમ છીએ કે જે સર્ટીઓરારી દ્વારા અથવા કાયદાની અન્ય કોઈ પ્રક્રિયા દ્વારા રદ કરવામાં આવી ન હોય; પરંતુ મેં મારી જાતને સંતુષ્ટ કરી છે કે અમે એફિડેવિટ્સ પર આ દોષસિદ્ધિની પાછળ જઈ શકીએ છીએ. ક્વીન્સ બેન્ચ અને એક્સચેકરમાં અનુક્રમે બે ઓથોરિટી છે, જે નિર્ણાયક જણાય છે. તેઓ તેમના નોકરીદાતાઓ પ્રત્યેની તેમની ફરજની ઉપેક્ષા કરવા બદલ કામદારો સામે કેસ ચલાવવાના બે કેસ હતા, અને તેમાંથી દરેકમાં સંક્ષિપ્ત દોષસિદ્ધિ હતી; હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટેના નિયમની

દલીલ પર એફિડેવિટ દ્વારા સાબિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી કે માણસો, હકીકત તરીકે, તે ચોક્કસ નોકરીમાં ન હતા, અને, તેથી, ન્યાયાધીશોના અધિકારક્ષેત્રને આધીન ન હતા, એફિડેવિટના પ્રવેશનો આધાર એ હતો કે દોષસિદ્ધિને ન્યાયી ઠેરવવા માટે ન્યાયાધીશો સમક્ષ કોઈ પુરાવા ન હતા. તેથી, પ્રસ્તુત કેસમાં, કોર્ટ દોષસિદ્ધિની પાછળ જવા અને એફિડેવિટ સ્વીકારવા માટે સ્વતંત્ર છે, આ વિરોધાભાસી જુબાનીનો કેસ નથી, પરંતુ એક એવો કેસ છે જેમાં મેજિસ્ટ્રેટને અગાઉની દોષસિદ્ધિ મળી હતી, જ્યારે વાસ્તવમાં, કોઈ ન હતી. આ કારણોસર, મને લાગે છે કે કેદીને મુક્ત કરવાનો હક છે."

ક્વાર્ટર સેશન્સમાં કેદીની અપીલનો સંદર્ભ આપતા, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અવલોકન કર્યું:-

"હકીકત તરીકે આ સાચું છે, પરંતુ તે ફરિયાદપક્ષને કોઈ સારી સ્થિતિમાં મૂકતું નથી, કારણ કે જો મેજિસ્ટ્રેટ પાસે પ્રથમ ગુનો હતો તેવું તારણ કાઢીને પોતાને અધિકારક્ષેત્ર આપવાની સત્તા ન હતી જ્યાં કોઈ ગુનો ન હતો, તો ન્યાયાધીશો તેને તે આપી શક્યા ન હોત."

તેમના ચુકાદામાં, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે અગાઉના દાખલાઓનો સંદર્ભ આપ્યો ન હતો જેના પર તેઓ આધાર રાખતા હતા, પરંતુ એવું સામાન્ય રીતે માનવામાં આવે છે કે તેમનો ઈરાદો ઈન રે બેઈલી(૧), અને ઈન રે બેકર(૨) નો સંદર્ભ આપવાનો હતો.

આ કેસોની સામે, એવા અસંખ્ય કેસો છે જેમાં અલગ દૃષ્ટિકોણ લેવામાં આવ્યો છે અને જેની સાથે તેમને સરળતાથી સુમેળ સાધી શકાતો નથી. લાઇનના બીજી બાજુનો અગ્રણી કેસ ઇન રે ન્યૂટન(૩) છે, જ્યાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે "ક્વીન્સ બેન્ચ ડિવિઝનને સેન્ટ્રલ ક્રિમિનલ કોર્ટમાં દોષિત ઠેરવવામાં આવેલા કેદીને લાવવા માટે હેબિયસ કોર્પસ મંજૂર કરવાની કોઈ સત્તા ન હતી, એ આધાર પર કે આરોપ મુકાયેલ ગુનો તે કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની બહારના સ્થળે આચરવામાં આવ્યો હતો," કેસની કાર્યવાહી કરતા, જર્વિસ સી. જે. એ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:-

"આ કેસમાં ઉઠાવવામાં આવેલો પ્રશ્ન નિઃશંકપણે ખૂબ જ મહત્વનો છે. તેને સમર્થન આપવા માટે કોઈ સત્તામંડળ મળ્યું નથી. મુદ્દો, એવું લાગે છે, તેથી, અગાઉ ક્યારેય ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી, તે એટલા માટે હોઈ શકે કારણ કે તે એટલું સ્પષ્ટ છે કે તેમાં કંઈ નથી. વસ્તુઓની સ્થિતિ આ પ્રમાણે છે: શ્રી ન્યૂટન પર એક આરોપનામા પર કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો જેમાં આરોપ મુકવામાં આવ્યો હતો કે આરોપિત ગુનો સેન્ટ્રલ ક્રિમિનલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં આચરવામાં આવ્યો હતો. કાં તો તેનો વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો, અથવા અધિકારક્ષેત્રને પડકાર્યા વિના સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. જો તેનો વિરોધ કરવામાં આવ્યો હોય, તો જ્યુરીનું તારણ એ છે કે કેદીએ આરોપ મુજબ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં ગુનો આચર્યો હતો. હવે તે એ આધાર પર તે

તારણને પડકારવા માંગે છે, કે જ્યાં ગુનો વાસ્તવમાં આચરવામાં આવ્યો હતો તે સ્થળ તે પેરિશની સીમાથી એક હજાર વાર કરતાં વધુ દૂર છે જેમાં રેકોર્ડ આરોપ મૂકે છે કે તે આચરવામાં આવ્યો હતો. આ હકીકત નિર્વિવાદ છે કે અન્યથા તેની તપાસ દ્વારા તેને નિયંત્રિત કરવાનું નથી. જો આપણે અરજી પર વિચાર કરી શકીએ કારણ કે સીમા સ્પષ્ટ રીતે નક્કી કરવામાં આવી છે, તો આપણે સમાન રીતે સૌથી શુદ્ધ અને સૂક્ષ્મ પાત્રના વિવાદો પર વિચાર કરવા માટે સમાન રીતે બંધાયેલા હોઈશું. આની અસુવિધા સ્પષ્ટ છે. સત્ય એ છે કે ઉપાય આ પ્રકારની અરજી દ્વારા નથી."

ચીફ જસ્ટિસના મત સાથે સંમત થતા અન્ય એક વિદ્વાન ન્યાયાધીશે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:-

"સામાન્ય રીતે ફોજદારી ટ્રાયલ પર, જે સ્થળે ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ છે તેના પર કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર ધારી લેવામાં આવે છે. અને અહીં, કોઈ શંકા વિના, બ્યુલાહ સ્પા સેન્ટ્રલ ક્રિમિનલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં હતું તેવી ધારણા પર ટ્રાયલ આગળ વધી હતી. તે આવું હતું કે નહીં તે દોષસિદ્ધિ સ્થાપિત કરવા માટે આરોપનામામાં આક્ષેપ કરાયેલ અન્ય કોઈપણ હકીકત જેટલી જ સાબિત (અથવા સ્વીકારવામાં આવેલી) હકીકતની બાબત હતી."

આ કેસમાં વ્યક્ત કરાયેલ મત અન્ય કેટલાક કેસોમાં પણ લેવામાં આવ્યો છે, અને ગ્રીન વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ અફેર્સ(૧) માં, વિસ્કાઉન્ટ મૌઘમે તે

મતની તરફેણમાં તેમના સત્તામંડળનું વજન નાખ્યું હોય તેવું લાગે છે. કલકત્તા હાઈકોર્ટની બેન્ચે પણ ઈન રે બોનોમલ્લી ગુપ્તા(૨) માં તે મતને સમર્થન આપ્યું છે.

આમ નિર્ણયોનું વલણ એ મતની તરફેણમાં હોવાનું જણાય છે કે જો જવાબના ચહેરા પર એવું દેખાય કે ફોજદારી આરોપ પરના આરોપનામા પર સજાના અમલ માટે કોઈ વ્યક્તિ અટકાયતમાં છે, તો તે હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટેની અરજીનો પૂરતો જવાબ હશે. જોકે એમ ધારી લઈએ કે ઈન રે ઓથર્સ(૩) માં ઠેરવ્યા મુજબ આવા કિસ્સાઓમાં પણ અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નની તપાસ કરવાનું ખુલ્લું છે, અમને એવું લાગે છે કે જે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ તે કેસ નક્કી કર્યો હતો તેઓ એવું ઠેરવવામાં ખૂબ આગળ ગયા કે સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત દ્વારા અપીલમાં દોષસિદ્ધિ અને સજાને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હોવા છતાં, માત્ર એ હકીકત કે ટ્રાયલ કોર્ટે અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કર્યું હતું તે દખલગીરીને વાજબી ઠેરવશે, અપીલના આદેશને પણ શૂન્ય ગણીને. દેખીતી રીતે, અપીલ અદાલત કે જેની સમક્ષ અપીલ પર યોગ્ય રીતે કેસ આવે છે, તે નિર્ણય લેવા માટે સંપૂર્ણપણે સક્ષમ છે કે શું ટ્રાયલ અધિકારક્ષેત્ર સાથે હતી કે અધિકારક્ષેત્ર વિના હતી, અને તેને બાબતનો યોગ્ય તેમજ ખોટો નિર્ણય લેવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે. જો તે દોષસિદ્ધિની પુષ્ટિ કરે છે અને તેના દ્વારા ખોટી રીતે નક્કી કરે છે કે ટ્રાયલ કોર્ટને ટ્રાયલ કરવા અને દોષિત ઠેરવવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું, તો એવું કહી શકાય નહીં કે તેણે અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કર્યું છે, અને તેના આદેશને શૂન્ય ગણી શકાય નહીં. તે સાચું છે કે ફોજદારી કેસમાં રચનાત્મક રેસ જુડિકાટા ના સિદ્ધાંત જેવી કોઈ વસ્તુ નથી, પરંતુ ચુકાદાઓની અંતિમતા જેવો એક સિદ્ધાંત છે, જે ફોજદારી તેમજ

દીવાની કેસોમાં લાગુ પડે છે અને તે દરેક સિસ્ટમમાં ગર્ભિત છે, જેમાં અપીલ અથવા રિવિઝનમાં ભૂલો સુધારવા માટે જોગવાઈઓ જોવા મળે છે. કલમ ૪૩૦, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, અને હૈદરાબાદ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૫૫, એ જોગવાઈ કરીને અંતિમતાના આ સિદ્ધાંતને સ્પષ્ટ માન્યતા આપી છે કે "કલમ ૪૧૭ અને પ્રકરણ XXXII માં પૂરી પાડવામાં આવેલ કેસોના અપવાદ સિવાય, અપીલ પર એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદાઓ અને આદેશો અંતિમ રહેશે."

તે સુસ્થાપિત છે કે જો કોઈ અદાલત અધિકારક્ષેત્ર વિના કાર્ય કરે છે, તો તેના નિર્ણયને તે જ રીતે પડકારી શકાય છે જે રીતે તેને પડકારી શકાયો હોત જો તેણે અધિકારક્ષેત્ર સાથે કાર્ય કર્યું હોત, એટલે કે, અપીલ તે અદાલતમાં જશે જેમાં તે ગઈ હોત જો તેનો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર સાથે હોત. [રણજીત મિસર વિ. રામુદર સિંહ(૧); બંદીરામ મુખરજી વિ. પૂર્ણ ચંદ્ર રોલી(૨); વજુદ્દી પ્રામાણિક વિ. મો. બાલાકી મોરલ(૩); અને કાલીપદ કર્મોરકર વિ. શેખર બાશિની દાસ્યા(૪) જુઓ]. તેથી, હૈદરાબાદ ખાતેની હાઈકોર્ટને આ કેસમાં અપીલ સાંભળવા અને નિર્ણય લેવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું. આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, જીવન અથવા સ્વાતંત્ર્યની વંચિતતા, જેના પર અરજદારોનો કેસ સ્થાપિત છે, તે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર લાવવામાં આવી છે, અને તેમની વર્તમાન અટકાયતને અમાન્ય ઠેરવી શકાય નહીં.

અરજદારોના માર્ગમાં એક બીજી મુશ્કેલી પણ છે જે ટૂંકમાં કહી શકાય.

અગાઉ વર્ણવેલ હકીકતો પરથી, તે સ્પષ્ટ હોવું જોઈએ કે અરજદારોની દોષસિદ્ધિ અને સજાને સમર્થન આપતો હાઇકોર્ટનો ચુકાદો ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલાં તેના સંપૂર્ણ અર્થમાં અંતિમતા પ્રાપ્ત કરી ચૂક્યો હતો, અને આ અંતિમતાને કારણે, બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે તારીખે કોઈ પણ દોષસિદ્ધિની માન્યતા પર પ્રશ્ન કરી શકતું ન હતું. તો શું નવો કાયદો અથવા જૂના કાયદામાં ફેરફાર આપણને એવા વ્યવહારને ફરીથી ખોલવા હકદાર બનાવી શકે છે જે બંધ અને અંતિમ થઈ ગયો હોય? તે સામાન્ય બાબત છે કે બંધારણની જોગવાઈઓ જે અહીં ટાંકવામાં આવી છે, તેનો પૂર્વવર્તી રીતે અમલ કરવાનો કોઈ ઈરાદો ન હતો, અને તેથી જે કંઈ ૨૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ ના રોજ કાયદેસર રીતે યોગ્ય હતું, તે ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ ના રોજ ખરાબ થઈ ગયું હોવાનું માની શકાય નહીં. જો આપણને હૈદરાબાદ હાઇકોર્ટના ચુકાદા પર અપીલમાં બેસવાનું અધિકારક્ષેત્ર ન હોત, તો શું આપણે હવે કેસોની ફરીથી તપાસ કરી શકીએ અને એવા આદેશો પસાર કરી શકીએ જે હાઇકોર્ટના અંતિમ બની ગયેલા ચુકાદાઓને વર્ચ્યુઅલ રીતે રદ કર્યા વિના પસાર કરી શકાતા નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જે આપણે પ્રત્યક્ષ રીતે કરવાનો ઈનકાર કર્યો હતો તે શું આપણે પરોક્ષ રીતે કરી શકીએ છીએ? એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે અમને ભૂતકાળના વ્યવહારને ફરીથી ખોલવા માટે કહેવામાં આવતું નથી પરંતુ અરજદારોની વર્તમાન અટકાયત, એટલે કે આ ક્ષણે તેમની અટકાયત સાથે કામ કરવા માટે કહેવામાં આવે છે. પરંતુ, ૨૬મી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ પહેલાં જે ફરીથી ખોલી શકાતું ન હતું તેને ફરીથી ખોલ્યા સિવાય આપણે વર્તમાન અટકાયતને અમાન્ય કેવી રીતે ઠેરવી શકીએ.

આ, અમારા મતે, સૌથી મોટી મુશ્કેલીઓમાંથી એક છે જેનો અરજદારોને સામનો કરવો પડે છે, અને તે માત્ર તકનીકી આધારો પર જ નહીં પરંતુ મજબૂત કાનૂની સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે જે હંમેશા આદરણીય રહ્યા છે, અને હોવા જોઈએ.

અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે એ હકીકતનો ઘણો ફાયદો ઉઠાવવાનો પ્રયાસ કર્યો કે કાયદામાં અચાનક થયેલા ફેરફારને કારણે અને હૈદરાબાદની જ્યુડિશિયલ કમિટીમાં અપીલ કરવાની મંજૂરી માટેની તેમની અરજીના નિકાલમાં હાઈકોર્ટના વિલંબને કારણે અરજદારોએ અપીલ કરવાનો તેમનો અધિકાર ગુમાવી દીધો હતો. તે કદાચ કમનસીબ હોય, પરંતુ હાલના ઉપચારાત્મક કાયદાઓના વ્યાપને કાયદેસરની હદથી આગળ વધારવા માટે કોઈ ન્યાયીકરણ હોઈ શકે નહીં. એક્સ પાર્ટે લીસ(૧) માં પણ સમાન દલીલ કરવામાં આવી હતી, અને લોર્ડ કેમ્પબેલ સી.જે. એ આ અવલોકનો સાથે તેનો સામનો કર્યો:-

> "કેદીના પક્ષે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે કાર્યવાહી રદ કરાયેલા કાયદા પર હતી, અને ચુકાદામાં ભૂલો હતી અને કાર્યવાહીમાં મુશ્કેલીઓ અને અનિયમિતતાઓ હતી. જો આવા આક્ષેપો સારી રીતે સ્થાપિત છે, અને પ્રિવી કાઉન્સિલને અપીલ દ્વારા અથવા આ કોર્ટમાં ભૂલની રિટ દ્વારા કોઈપણ ઉપાય અટકાવવા માટે અવરોધો જોવા મળે છે, તો અમે માનીએ છીએ કે - તાજના સલાહકારો આ બાબતને તેમની વિચારણામાં લેશે, અને તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવેલી કોઈપણ કથિત ભૂલ, ખોટા કામ અથવા મુશ્કેલીના સંદર્ભમાં તેમનો ચુકાદો આપશે; અને,

જો આવું કંઈપણ તેમના સંતોષ માટે સ્થાપિત થાય, તો તાજને માફી અથવા સજા હળવી કરીને અરજદાર હકદાર હોય તેવી રાહત આપવાની સલાહ આપશે. અમને દખલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી."

અમે એટલું જ કહી શકીએ કે ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૭/૧૯૪૯ ના અરજદારો આરોપીઓએ પ્રથમ દૃષ્ટિએ એવો કેસ બનાવ્યો છે કે સિવિલ એડમિનિસ્ટ્રેટરનો કેસ સ્પેશિયલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ચલાવવાનો કોઈ ચોક્કસ આદેશ ન હતો અને તેઓએ દર્શાવ્યું છે કે તે કેસમાં ટ્રિબ્યુનલના ત્રણ સભ્યોમાંથી એકે અસંમત ચુકાદો આપ્યો હતો જે બહુમતી ચુકાદા કરતા આરોપીઓ માટે વધુ સાનુકૂળ છે. જ્યારે અમારી સમક્ષ હકીકતોનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવી રહ્યું હતું, ત્યારે અમારા ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યું હતું કે કેસ નં. ૧૭ માં કુલ છ આરોપીઓ હતા, જેમાંથી પાંચને કેસ નં. ૧૮ માં પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે અને મૃત્યુદંડની સજા ફટકારવામાં આવી છે. બાકીના આરોપી, કલ્લુર ગૌંડલા એલાડુ, એકમાત્ર એવી વ્યક્તિ છે જે અધિકારક્ષેત્ર વિનાની ટ્રાયલ સંબંધિત દલીલોથી પ્રભાવિત થાય છે, અને તેની તરફેણમાં વધુ એક મુદ્દો એ છે કે ઘાતક ફટકો જેના પર હત્યાનો આરોપ આધારિત છે, તે તેને નહીં પરંતુ અન્ય વ્યક્તિને આભારી છે અને કોઈ ચોક્કસ પ્રત્યક્ષ કૃત્યો તેના માટે આભારી નથી. અમને કોઈ શંકા નથી કે વહીવટી અધિકારીઓ દ્વારા આ હકીકતો પર યોગ્ય વિચારણા કરવામાં આવશે.

કારણ કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રાહત આપવાનો ઈનકાર કરતા હાઇકોર્ટના આદેશ સામે આ કોર્ટમાં અપીલ કરવા માટે સ્પેશિયલ લીવ

માટેની અરજીઓમાં સામેલ મુદ્દાઓ અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની અરજીઓમાં સામેલ મુદ્દાઓ જેવા જ છે, તેથી તમામ છ અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવે છે. જો કે એ નોંધવામાં આવી શકે છે કે આ કેસમાં અમે એ નક્કી કરવાનું જરૂરી માન્યું નથી કે હાઈકોર્ટ દ્વારા અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સમાન અરજી ફગાવી દેવામાં આવ્યા પછી અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ અરજી જાળવી શકાય છે કે કેમ, અને અમે તે પ્રશ્ન પર અમારો અભિપ્રાય અનામત રાખીએ છીએ.

અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવી.

અરજદારો માટે એજન્ટ: આઈ. એન. શ્રોફ.

સામાવાળાઓ માટે એજન્ટ: પી. એ. મહેતા.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

===

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

===